Тәнгид вә библиографија

УШАГ АЛӘМИНӘ БӘЛӘД ОЛДУГДА...

Мәгаләмизә бөјүк рус тәнгидчиси вә материалист философу В. Г. Белинскинин сөзләри илә башламаг истәјирик: «...Ушаглар үчүн јазылан о әсәрләр јахшыдыр ки, онлар бөјүкләри дә јалныз ушаглар үчүн јазылмыш бир әсәр кими дејил, һамы үчүн јазылмыш әдәби бир әсәр кими марагландыра билсин...». Бу сөзләри мүәјјән мә'нада кәнч јазычы Нәриман Сүлејмановун јарадычылығына да шамил етмәк олар. Доғрудан да, Н. Сүлејмановун һәр бир һекајәси, повести нәинки ушагларымыз, һәтта бөјүкләримиз тәрәфиндән дә севилә-севилә охунур.

Н. Сүлејмановун садә вә ајдын форма дахилиндә охучулара тәгдим етдији һәр бир идеја ушагларымызда јүксәк әхлаги кејфијјәтләрин јаранмасына көмәк едир. Онун әсәрләриндә һәјат факты чохдур, зәнкиндир, бәдиилик күчлүдүр, дил садә вә ајдындыр. Фикримизи мүәллифин бу јахынларда «Кәнчлик» нәшријјаты тәрәфиндән бурахылмыш «Гочалар вә ушаглар» повести дә сүбут едир. Повест мүһарибә илләриндә арха чәбһәдә чалышан адамларымызын һәјатына һәср олунмушдур. Мүәллиф диггәтини даһа чох мәктәбли ушаглара, онларын әмәлләринә, кечә-күндүз колхозда ишләјән инсанларла мүнасибәтләринә вермишдир. Һәјат мүшаһидәләриндән доған тәбии вә тә'сирли һадисәләр, бә'зи чанлы деталлар, сәһнәләр, ловһәләр повестин марагла чыхмасына сәбәб олмушдур.

Мүһарибә дөврүндә, арха чәбһәдә јашлыларла чијин-чијинә ушагларын да бөјүк ишләр көрдүјү һамыја мә'лумдур. Н. Сүлејманов да балача гәһрәманларынын: Ровшәнин, Гаранын, Гијасын тарладакы ағыр, чәтин ишләрини вермиш, онларын дүшүнчәләрини, фикирләрини, хәјалларыны, кәдәр вә севинчләрини гәләмә алмышдыр.

Јазычы әввәлки әсәрләриндә кәнд ушаглары һаггында чох јазмышдыр. Бу повестдә дә кәнд ушагларынын һәјаты верилмишдир, лакин онлар тамам башга шәраитдә көстәрилмишләр. Бу ушаглар кәнддә чәбһәјә кедән аталары әвәз едир, колхозун чәтин ишләриндә чалышырлар. Чөнкәләри ојрәтмәк, арабаја гошмаг, шум етмәк, тахыл сәпмәк вә башга бу кими ишләрдә ушаглар әмәкпәрвәр Алхан дајынын ән јахын көмәкчиләридирләр.

Алхан дајы повестдә мөһкәм ирадәли, дөзүмлү, чәтинликләрдән горхмајан, фәдакар, мәрд, нүмунәви инсан кими верилмишдир. О, ән ағыр вә чәтин вахтда, ајаглары шишсә белә јенә јатагдан галхыб тарлаја кедир. Билир ки, колхозун она бөјүк еһтијачы вардыр. Алхан бир инсан кими ушагларын јорулдугларыны, әлдән дүшдүкләрини көрәндә кәдәрләнир, онлара гајғы вә мәһәббәтлә јанашыр.

Ровшәнин, Гаранын, Гијасын бу фәдакар инсанла бағлы әһвалатлары повестин ән мараглы сәһифәләрини тәшкил едир. Алхан дајы ушаглара гајғы вә мәһәббәтлә јанашдығы кими, ушаглар да она бөјүк һөрмәт вә еһтирам бәсләјирләр. Һәтта гоча ағыр хәстәләниб ишә чыха билмәдији заман ону ләјагәтлә әвәз едирләр.

Н. Сүлејманов кәнд һәјатыны јахшы билдији үчүн бир чох јадда галан тәбии ловһәләр, сәһнәләр јаратмаға мүвәффәг олмуш, һәјат һәгигәтләрини вермәјә даһа чох сә'ј етмишдир. Чөнкәләри ојрәтмәклә бағлы епизодлар, шум заманы баш верән һадисәләр, армуд әһвалаты, патефонла әлагәдар олан сәһнә тәбии вә чанлыдыр. Ачлыға синә кәрмәклә әлагәдар бир нечә епизод повестдә ән тә'сирли парчалардандыр. О, тәкчә бөјүкләрин дејил, ушагларын да нечә гочаг, мәрд олдугларыны, бүтүн чәтинликләрә дөздүкләрини повестдә вермишдир.

Әсәрин гәһрәманларындан Ровшән ирадәли, ишкүзар, көзүачыг бир мәктәблидир. Чәтинлијә дөзмәји бачарыр. Демәк олар ки, повестдәки бүтүн һадисәләрин мәркәзиндә Ровшән дајаныр. Кәнддәки ағыр вә чәтин һәјаты көрән бу ағыллы ушаг колхозун ән фәдакар көмәкчиси олур. О, јери кәләндә өз балача достларына көмәк едир, онларын зәиф чәһәтләрини, нөгсанларыны тәнгид етмәкдән чәкинмир. Ровшәнин атасы чәбһәдәдир. Атасыны көрүшмәк үчүн телеграм вурмасы онун бөјүк севинчинә сәбәб олур. Ровшән Тбилисидә әскәр атасы илә көрүшүр. Бу көрүш епизоду повестин ән тә'сирли јерләриндәндир.

Мараглы ушаг образларындан бири кими әсәрдә Гара даһа чох нәзәр-диггәти чәлб едир. Гара о гәдәр ирадәли вә дөзүмлү дејилдир. Ишдән гачмасы, кизлинчә инәкләри сағыб сүд ичмәси епизоду тәбиидир, о илләрин чәтинлијини көстәрән бир деталдыр. Бу јери охујаркән тә'сирләнмәмәк олмур. Әввәл Гаранын бу һәрәкәтинә нифрәт едән охучунун сонра үрәји јумшалыр, ачлыға дөзүмү олмајан бу ушағын һәрәкәтинә бәраәт газандырмаға чалышыр. Ровшәнин онун һара кетдији илә марагланмасы вә инәкләри саған јердә көрмәси, ачыгланмасы, Гаранын сәмими е'тирафындан сонра һирсинин сојумасы мүәллиф тәрәфиндән тәбии вә инандырычы верилмишдир.

Гаранын белә оғурлуг етмәси биринчи дәфә дејилдир. О, һәм дә буғда оғурлајыб, чибләринә доллдурур. Алхан дајы исә буну дујуб, буғдалары кери алыр. Јухарыда гејд етдијимиз епизоддан сонра Гаранын буғда оғурламаг епизоду исә повестдә тәкрар кими көрүнүр вә бу ушағын характеринә јени һеч бир шеј әлавә етмир. Бүтүн бунлардан сонра анасынын вурдуғу силләјә көрә Гаранын könüllü әскәр кетмәјә чалышмасы бир о гәдәр тәбии вә инандырычы тә'сир бурахмыр.

Јазычы повестдә илк севки әламәтләрини, дујғуларыны үстүөртүлү шәкилдә, инчәликлә, хәсисликлә көстәрмишдир. Үлкәрлә Ровшән арасында сәмими вә мөһкәм достлуг вардыр. Мәһз бу достлуг әлагәләриндә рүшејм һалында олан бу севкинин илк чәһәтләрини көрмәк олар. Ровшән бу барәдә Үлкәрә бир сөз демәк һаггында белә дүшүнмәмишдир. Гаранын Үлкәрә јаздығы севки мәктубу она гәрибә кәлир, һәтта үрәјиндә гибтә һисси ојадыр. Бизчә, мүәллиф бу тәмиз, көзәл севки һиссләрини вермәк үчүн бир аз да чәсарәтли олмалы иди.

«Гочалар вә ушаглар» әсәриндә үмуми әһвалатларла бағлы олмајан, көјдәндүшмә, артыг көрүнән епизодлар да вардыр. Мәсәлән, повестин сонунда Әскәр бабанын өлүмү мәһз белә епизодлардан биридир. Бә'зи образларын ады тез-тез чәкилир. Фәгәт онлары мүәллиф чанлы вә долғун верә билмәмишдир. Гијас мүкалимәләрдә тез-тез иштирак етсә дә, ушагларла бир јердә көрүнсә дә, бир образ кими повестдә зәиф вә сөнүк чыхмышдыр. Һүнәр мүәллимин образы мараг доғурур. О, мүһарибәдән јаралы гајыдыб кәлмишдир. Повестдә хејирхаһ бир инсан кими тәгдим олунур. Чох тәәссүф ки, онун бир мүәллим кими фәалијјәти повестдә јох дәрәчәсиндәдир.

Нәриман Сүлејмановун бу јени повести мүһарибә илләриндән бәһс етсә дә, бу күн үчүн әһәмијјәтлидир.

Бу китаб көстәрир ки, балача охучуларын јазычыдан ушаг аләминә даһа јахындан бәләд олмағы, јүксәк кејфијјәтли, мәзмунлу, көзәл әсәрләр јазмағы тәләб етмәјә һаггы вардыр.

Тофиг МАҺМУД,
Вагиф ЈУСИФ.

Редактор
М. АСЛАНОВ.